

A mezőgazdaság szerepe a régió fejlesztésében

¹Harsányi Endre – ¹Nagy Orsolya – ²Harsányi Gergely – ¹Nagy János

¹Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar,
Földhasznosítási, Műszaki és Területfejlesztési Intézet, Debrecen

²Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest
harsanyie@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Hajdú-Bihar megye vezető nemzetgazdasági ága a mezőgazdaság. Ebben az ágazatban dolgozók aránya, az itt létrehozott produktum részesedése messze az országos átlag felett van. A mezőgazdaság hozzájárulása a bruttó hazai termékhez (BHT) a megyében 6,3% az országos 3,3%-kal szemben. A megyében működő vállalkozások 8%-a fő tevékenysége alapján mezőgazdasági, erdőgazdasági besorolású, míg országosan ez az arány csak 5,3%.

A szántóföldi vetésterület közel háromnegyedét, 71,1%-kát a kukorica és az egyéb gabona, főleg búza teszi ki. Ez alig több, mint az országos átlag, 69,2%. Az olajos növények, köztük a napraforgó és a szalastakarmány terület arányai közel egybe esnek az országossal. Nagy különbség a szántóföldi zöldségtermelésben van. Az arányaiban több mint háromszor nagyobb zöldségterület a szántóföldi termelés országosnál nagyobb intenzitását jelenti. Az Észak-alföldi régióból származik az ország növényi termékeinek 19,4%-a, az állati termékek és élőállatok 23,5%-a, a termelési tényezők jövedelmének 25,8%-a, a nettó vállalkozási jövedelem 29,8%-a.

Az agrárfejlesztési feladatok közé tartozik a helyi piacteremtés elősegítése, pl. a helyi közételmezés, az élelmiszerkereskedelem igényeinek helyi árualappal való kielégítése, az ehhez szükséges tudatformálás, a közép- és felsőfokú szakemberképzés, és a fejlesztési erőforrások célirányosabb igénybevétele.

Kulcsszavak: földhasználat, régiófejlesztés, támogatási forrás, vidékfejlesztés

SUMMARY

Agriculture is the leading national economic sector of Hajdú-Bihar county. The proportion of employees in this sector and the share of products produced in this region is above the country average. The contribution of agriculture to the GDP is 6.3%, as opposed to the average value of the country (3.3%). Based on their primary activity, 8% of the enterprises in the county are classified as agricultural and forestry companies, while this proportion is only 5.3% in the whole country.

Nearly three quarters (71.1%) of the sowing area is occupied by maize and other cereals, mainly wheat. This proportion is slightly more than the country average (69.2%). The proportional area of oil crops - including sunflower - and roughage is nearly the same as the country average. However, there is a significant difference in vegetable production. Due to the higher intensity of vegetable production, the area occupied by vegetables is three times the country average. 19.4% of the crop products, 23.5% of animal products and living animals, 25.8% of the income generated by production factors and 29.8% of net enterprise income of Hungary originates from the North Great Plain region.

The facilitation of creating local markets, e.g. local public food supply, satisfying the needs of food trade with local goods, the necessary awareness raising actions, secondary and higher education of experts, as well as the more specific and targeted utilisation of development resources are agricultural development tasks.

Keywords: land use, regional development, funding resource, rural development

BEVEZETÉS

Hajdú-Bihar megye vezető nemzetgazdasági ága a mezőgazdaság. Ebben az ágazatban dolgozók aránya, az itt létrehozott produktum részesedése messze az országos átlag feletti (Enyedi, 1969; Enyedi és Bernáth, 1977; Baranyi és Nagy, 2006). A mezőgazdaság hozzájárulása a bruttó hazai termékhez (BHT) a megyében 6,3% az országos 3,3%-kal szemben. A megyében működő vállalkozások 8%-a fő tevékenysége alapján mezőgazdasági, erdőgazdasági besorolású, míg országosan ez az arány csak 5,3%.

1990-ben 41 állami gazdaság és gazdasági társulás, valamint 82 mezőgazdasági termelőszövetkezet volt. 2010-ben összesen 36 989 vállalkozás, ebből 807 társas vállalkozás működött a mezőgazdasági, az erdőgazdasági ágakban. A szervezetek számának gyarapodása mellett csökkent az alkalmazásban állók száma.

1990-ben a nagyüzemi gazdaságokban 38 500 fő dolgozott, 2010-ben a mezőgazdasági besorolású regisztrált szervezeteknél csak 8526 fő állt munkaviszonyban. A mezőgazdasági szervezetek társas formái mellett fontos tényezőként jelentkeznek az egyéni, valamint a családi vállalkozások. A megye földterületének fele az egyéni gazdaságok használatában van (Baranyi, 2008, 2013).

A 2010. évi adatok szerint a megye 621 000 hektárnyi összes földterületének 82%-a termőterület, ennek 90%-a mezőgazdasági terület.

A megye művelési ág struktúrája alapvetően különbözik az országostól (1. táblázat).

Az alacsony erdőszültségből következik a mezőgazdasági terület magasabb aránya. A mezőgazdasági területen belül a megyében Hortobágy miatt igen magas a külterjes hasznosításra alkalmas gyepterület. Igaz az is, hogy az országos aránynál kevesebb, mint kétharmad az intenzív művelésre alkalmas kert-, gyümölcs- és szőlőterület.

Művelési ágak szerkezete (%)

Művelési ág(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Országos összes(3)
Szántó(4)	55,4	48,4
Kert, gyümölcs, szőlő(5)	1,8	2,9
Gyep(6)	18,7	8,2
Mezőgazdasági terület(7)	75,9	59,5
Erdő(8)	9,9	20,6
Nádas, tó(9)	2,7	1,1
Művelés alól kivett terület(10)	11,5	18,8
Összesen(11)	100,0	100,0

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 1: Structure of land use types (%)

Land use type(1), Hajdú-Bihar county(2), Country total(3), Ploughland(4), Garden, fruits, grape(5), Grassland(6), Agricultural area(7), Forest(8), Reed, lake(9), Areas withdrawn from agricultural production(10), Total(11), Source: own edition by KSH data

A megyei terület több mint felének talajadottsága a szántóföldi művelés számára kedvező. A régió belül a Hajdúság zömében jó talajadottságokkal rendelkezik, Bihar (Berettyó, Körösök-vidéke) a mezőgazdaság szempontjából közepes, a Dél-Nyírség és a Tisza-mente gyenge talajadottságú, aszályos terület (Horváth, 2006ab; Lengyel, 2013).

A szántóföldi vetésterület közel háromnegyedét, 71,1%-kát a kukorica és az egyéb gabona, főleg búza teszi ki. Ez alig több, mint az országos átlag, 69,2%. Az olajos növények, köztük a napraforgó és a szalastakarmány terület arányai közel egybe esnek az országgal. Nagy különbség a szántóföldi zöldségtermelésben van. Az arányaiban több mint háromszor nagyobb zöldségterület a szántóföldi termelés országosnál nagyobb intenzitását jelenti (2. táblázat).

Vetésterület %-os megoszlása

Megnevezés(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Országos összes(3)
Gabona (kukorica nélkül)(4)	32,3	29,5
Kukorica(5)	38,8	39,7
Napraforgó(6)	12,1	12,3
Szálás takarmány(7)	6,4	6,2
Zöldség(8)	7,1	2,1
Egyéb(9)	13,3	10,2
Összesen(10)	100,0	100,0

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 2: Percentage distribution of the sowing area

Crop(1), Hajdú-Bihar county(2), Country total(3), Cereals (without maize)(4), Maize(5), Sunflower(6), Rougha(7), Vegetable(8), Other(9), Total(10), Source: own edition by KSH data

A termelési kultúra színvonalának megítéléséhez össze kell hasonlítani a fontosabb növények termésátlagát (Nemes Nagy, 2005), ehhez egy gyengébb és egy erősebb év megyei adatait vetettük össze országos hozamokkal (3. táblázat).

1. táblázat

Termésátlagok (kg/ha)

Megnevezés(1)	Hajdú-Bihar megye(2)		Magyarország(3)	
	2008	2009	2008	2009
Búza(4)	5 300	3 930	4 980	3 850
Kukorica(5)	8 670	6 610	7 470	6 390
Napraforgó(6)	2 840	2 540	2 670	1 970
Lucerna(7)	6 200	5 870	4 310*	
Zöldség(8)	13 646	11 422	9 769	

* 2007-ben, Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 3: Average yields (kg ha⁻¹)

Crop(1), Hajdú-Bihar county(2), Hungary(3), Wheat(4), Maize(5), Sunflower(6), Alfalfa(7), Vegetable(8), *in 2007, Source: own edition by KSH data

Az adatok elemzése alapján megállapítható, hogy Hajdú-Bihar megyében – a vetésterület 85%-át kitevő növények esetében – nagyobb volt a termésátlag, mint az országos, egyértelmű a megye növénytermesztésének országosnál kedvezőbb hatékonysága. Az országos és megyei adatok kiváló lehetőséget adnak a növénytermelés két fő terményének (búza, kukorica) évenkénti termelési eredményeinek összehasonlítására (4. táblázat).

Az eredmények képet adnak arról, hogy a két fő növény termeléséből milyen a megye aránya. A búzatermelésből a megyei részesedés 5–8% között, a kukoricatermelésből 7–14% között ingadozott. Az adatok azt is mutatják, hogy bármennyire korszerűsödött a termelés, az időjárási viszonyok igen jelentősen befolyásolták a termést. Volt olyan év, hogy búzából csak 122 ezer tonna, és volt, amikor 500 ezer tonna termelt. A kukoricatermésnél a legkisebb hozam 326, a legnagyobb 954 ezer tonna volt.

A megye mezőgazdasága a búza- és a kukoricatermelés mellett jelentős mértékben járul hozzá az ország rozsa, burgonya és dohány termeléséhez is. Országos szinten meghatározó a megye paradicsom- és zöldborsó-termelése, amire konzervipari feldolgozó kapacitás épült. A mezőgazdasági feldolgozó kapacitások a gabonaipar kivételével döntően a megyeszékhelyre koncentrálnak. A speciálisan megyei jellegű (pl. torma) és kisebb tételben előállításra kerülő termékek (pl. méz) feldolgozóipari háttere viszont nem megfelelő.

Az állattenyésztés, az állatállomány azt mutatja, hogy Hajdú-Bihar megye kiemelt szerepet tölt be az ország mezőgazdaságában (5. táblázat).

A megye állatállománya országosan is kiemelkedő, itt tenyésztik a juhok közel egyötödét, a szarvasmarha, sertés, baromfi 12–15%-át. Még kifejezöbben mutatja a megye állattenyésztésben kimagasló szerepét a földterületre vetített állatszám (6. táblázat).

A 100 hektár mezőgazdasági területre jutó juhállomány Hajdú-Bihar megyében a legmagasabb. A szarvasmarha-állomány a második, a sertésállomány pedig a harmadik legmagasabb az országban (7. táblázat).

Gabonatermelés (ezer tonna)

Évek(1)	Búzatermelés(2)			Kukoricatermelés(3)		
	Hajdú-Bihar megye(4)	Ország összesen(5)	Megye %-a(6)	Hajdú-Bihar megye(4)	Ország összesen(5)	Megye %-a(6)
1990	500,5	6 198	8,1	480,2	4 500	10,7
1995	334,8	4 614	7,3	325,9	4 680	7,0
1996	308,7	3 910	7,9	594,6	5 989	9,9
1997	319,9	5 258	6,1	586,2	6 828	8,6
1998	294,4	4 895	6,0	542,0	6 143	8,8
1999	122,6	2 638	4,6	693,0	7 149	9,7
2000	250,6	3 692	6,8	577,3	4 984	11,6
2001	382,1	5 197	7,4	954,1	7 858	12,1
2002	267,5	3 910	6,8	641,1	6 121	10,5
2003	239,6	2 941	8,1	631,8	4 532	13,9
2004	448,6	6 007	7,5	950,1	8 332	11,4
2005	320,8	5 088	6,3	849,8	9 050	9,4
2006	274,5	4 376	6,3	802,2	8 282	9,7
2007	252,8	3 987	5,3	464,2	4 027	11,5
2008	392,6	5 631	7,0	999,2	8 897	11,3
2009	303,1	4 419	6,9	819,5	7 528	10,9
2010	220,8	3 745	5,9	658,6	6 985	9,4

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 4: Wheat production (thousand tons)

Years(1), Wheat production(2), Maize production(3), Hajdú-Bihar county(4), Country total(5), County %(6), Source: own edition by KSH data

5. táblázat

Állatállomány (ezer db) (2010)

Megnevezés(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Észak-alföldi régió(3)	Ország összesen(4)
Szarvasmarha(5)	82	160	682
Sertés(6)	459	856	3 169
Juh(7)	223	457	1 181
Tyúkféle(8)	4 243	8 659	31 848

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 5: Livestock (thousand) (2010)

Animal(1), Hajdú-Bihar county(2), North Great Plain region(3), Country total(4), Cattle(5), Pig(6), Sheep(7), Poultry(8), Source: own edition by KSH data

6. táblázat

Száz hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány (2008)

Megnevezés(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Ország összesen(3)
Szarvasmarha(4)	17,8	12,1
Sertés(5)	105,6	58,4
Juh(6)	58,1	21,3
Baromfi(7)	834,9	686,0

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 6: Livestock per 100 ha agricultural area (2008)

Animal(1), Hajdú-Bihar county(2), Country total(3), Cattle(4), Pig(5), Sheep(6), Poultry(7), Source: own edition by KSH data

7. táblázat

Az állattenyésztés időbeli változása

Megnevezés(1)	2000	2009
Szarvasmarha (ezer db)(2)	83	88
Ebből: tehén (ezer db)(3)	41	39
Sertés (ezer db)(4)	478	496
Vágómarha termelés (ezer tonna)(5)	12,5	8,9
Vágósertés termelés (ezer tonna)(6)	74,8	94,0
Tehéntej (millió liter)(7)	277,7	205,9

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 7: Change of animal husbandry over time

Items(1), Cattle (thousand)(2), Of this: cows (thousand)(3), Pig (thousand)(4), Beef-cattle production (thousand)(5), Production of pig for slaughter (thousand)(6), Cow's milk (million l)(7), Source: own edition by KSH data

Az elemzések azt mutatják, hogy a szarvasmarha-állomány nőtt, ennek ellenére a vágómarha termelés csökkent a megyében. A tehénállomány csökkent, ennél is nagyobb mértékben esett vissza a tejtermelés. A sertésállomány viszont nőtt, és növekedett a vágósertés termelés is.

AZ ÉLELMISZERGAZDASÁG FEJLESZTÉSÉNEK ALAPJAI

Hajdú-Bihar megye mezőgazdasági adottságai kiválóak, ezek kihasználtságát, a mezőgazdaság gazdasági súlyát, a mezőgazdasági termelés kiváló hozamait már bemutattuk.

A továbbblépés a mezőgazdasági árutermelés növekedése, ami együtt jár a hatékonyság, de ugyanakkor stabil minőségű, nagy tömegű áru előállításával, az értékesítés professzionális megszervezésével (Lengyel és Rechnitzer, 2004; Buday-Sántha, 2009ab, 2012). Ennek feltétele csak részben adott, a mezőgazdasági termelés rendkívüli elaprózódottsága miatt, amit jól szemléltetnek a regisztrált mezőgazdasági vállalkozások adatai (8. táblázat).

8. táblázat

Mezőgazdasági vállalkozások a megyében

Egyéni vállalkozás(1)	36 989 db
Társas vállalkozás(2)	843 db
Ebből: 1–9 főt foglalkoztat(3)	464 db
10–19 főt foglalkoztat(4)	46 db
20–49 főt foglalkoztat(5)	53 db
50–249 főt foglalkoztat(6)	29 db
250 főnél többet foglalkoztat(7)	3 db
0 és ismeretlen fős(8)	248 db

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 8: Agricultural enterprises in the county

Individual entrepreneurship(1), Joint venture(2), Of this: employing 1–9 people(3), Employing 10–19 people(4), Employing 20–49 people(5), Employing 50–249 people(6), Employing more than 250 people(7), 0 and unknown number of employees(8), Source: own edition by KSH data

A mezőgazdasági alkalmazottak száma 2009-ben 8452 fő volt, ebből teljes munkaidőben foglalkoztatott 7743 fő. Az 50 főnél nagyobb vállalkozások foglalkoztatottjainak száma 4548 fő, vagyis elenyésző a mezőgazdaságban dolgozók számához képest. Ilyen szerve-

zeti struktúra mellett mezőgazdaság piacképes árutermelése nemzetközileg nem versenyképes.

TÁMOGATÁSI FORRÁSOK A MEZŐGAZDASÁGBAN ÉS A VIDÉKFEJLESZTÉSben

A mezőgazdaság támogatottsága az Európai Unióban és Magyarországon is jelentős (Buday-Sántha, 2009b, 2011; Horváth, 2012). A tárca költségvetésében közvetlen agrárfejlesztést szolgáló kiadási előirányzat 2011-ben 166,2 milliárd forint, 2012-ben 182,3 milliárd forint. Mindkét évben a két legnagyobb tétel az úgynevezett folyókiadás, és jövedelemtámogatás, illetve az EU programok közül a mezőgazdaság, erdészet, halászat versenyképességének növelését szolgáló előirányzata (9. táblázat).

A közvetlen agrár előirányzatokon túl közvetett módon az agrárfejlesztést is szolgálják az EU forrásból finanszírozott vidékfejlesztési programok, melyekkel ugyancsak a Vidékfejlesztési Minisztérium gazdálkodik (Buday-Sántha, 2011; Horváth, 2012). Ezzel együtt a rendelkezésre álló forrás 275,4, illetve 304,9 milliárd forint. Ezt az összeget is meghaladja a tényleges forrás. A 2012. évi költségvetés szerint mező- és erdőgazdaság teljes államháztartási kiadása 350,1 milliárd forint.

Nagy jelentőségű az állami földterület-gazdálkodás. Az ország termőterületének 28%-a állami földterület, a szántóterület 20%-a, az erdőterület 58%-a állami tulajdon. Ebből a nemzeti földalap földterülete:

- saját kezelésben: 541,8 ezer hektár,
- erdészetek kezelésében: 812,1 ezer hektár,
- más kezelésében: 552,4 ezer hektár,
- összesen: 1 906,3 ezer hektár.

9. táblázat

A Vidékfejlesztési Minisztérium agrár-költségvetési előirányzata

Kiadási cél(1)	2011			2012		
	Támogatás(2)	Bevétel(3)	Kiadás(4)	Támogatás(2)	Bevétel(3)	Kiadás(4)
Agrár előirányzatok(5)	7 036,7	1 500,0	8 536,7	5 359,6	1 500,0	1 859,6
Uniós programok kiegészítő támogatás(6)	9 676,0	–	9 676,0	9 398,6	–	9 398,6
Nemzeti támogatások(7)	1 809,3	–	1 809,3	1 337,7	–	1 337,7
Folyókiadás és jöv. támogatás(8)	55 314,5	–	55 314,5	54 000,0	–	54 000,0
Egyéb támogatás(9)	4 300,0	–	4 300,0	3 300,0	–	3 300,0
Új Magyarország Vidékfejlesztésből(10)						
- mezőgazdaság, erdészet(11)	23 369,3	59 612,0	82 981,3	28 824,3	76 463,1	105 337,4
- halászati program(12)	700,0	2 900,0	3 600,0	900,0	2 700,0	3 600,0
Közvetlen mezőgazdaság(13)	102 205,8	64 012,0	166 217,8	103 770,2	80 663,1	182 833,3
Új Magyarország Vidékfejlesztésből(10)						
- környezet és vidékfejlesztés(14)	14 119,0	49 176,2	63 295,2	16 406,4	61 599,3	78 005,7
- vidéki életminőség(15)	9 150,3	23 900,8	33 051,1	8 995,5	21 675,6	30 671,1
- LEADER programok(16)	1 285,4	3 895,1	5 180,5	1 865,4	5 512,2	7 377,6
- technikai segítség(17)	2 000,0	5 677,5	7 677,5	1 563,0	4 437,0	6 000,0
Teljes agrár előirányzat(18)	128 710,5	146 661,6	275 422,1	132 600,5	172 287,2	304 887,7

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 9: Estimated agricultural budget of the Ministry of Rural Development

Aim of expenditure(1), Grant(2), Income(3), Expense(4), Agricultural estimates(5), Supplementary grant of EU programs(6), National funding(7), Current expense and future funding(8), Other funding(9), "New Hungary" Rural Development Funding(10), Agriculture, forestry(11), Fishery program(12), Direct agriculture(13), Environmental and rural development(14), Quality of rural life(15), LEADER programs(16), Technical assistance(17), Total estimated agricultural budget(18), Source: own edition by KSH data

Az erdőterületet gyakorlatilag az erdészeti gazdasági társaságok, a más kezelésben lévő földterületet a honvédség, egyetemek, vízgazdálkodási társulások, önkormányzatok, illetve a központi költségvetés intézményei kezelik.

A nemzeti földalap feladata a földterülettel való hatékony gazdálkodás a gazdaságos birtokszerkezet kialakításával való közreműködés, szociális célok érdekében közreműködés, a földpiac állami befolyásolása, a földárak, a haszonbérek alakításával stb.

Fontos cél a vidékfejlesztésben való közreműködés is.

Az elmúlt évtized során miután az országgyűlés a nemzeti földalapot a 2001. évi CXVI. törvénnyel hozta létre, a deklarált feladatok alig-alig teljesültek. Például a földterület hasznosításának fő módszere a haszonbérletbe adás. Az így hasznosított földterület mintegy 370 ezer hektár, ami után 2008-ban 4,2, 2009-ben 4,5 milliárd forintot kasszíroztak, vagyis az egy hektárra jutó haszonbérlet bevétele 11–12 ezer forint volt évente. A mesterségesen alacsony díjakon 2009-től sikerült némileg változtatni évenkénti fokozatossággal. Így a 2011-re tervezett haszonbérleti bevétel még 5,5 milliárd forint, de 2012-re a költségvetés már 10,6 milliárd forint bevétellel számol.

A földterületen 1 400 bérlő osztozik. Az átlagos bérlemény nagysága 260 hektár. A terület 78%-át a bérlők 7,1%-a bérlő. E kör átlagos bérleménye 2 900 hektár. A terület 18%-át a bérlők 92,9%-a bérlő. Itt az átlagos bérlemény területe 51 hektár.

A földterülettel való gazdálkodás másik módszere a termőföldért életjáradék program működtetése. A program keretében az idős tulajdonosok által felajánlott földterületért az állam életjáradékot fizet. Eddig mintegy 70 ezer hektár terület került így állami tulajdonba 22 300 szerződés alapján. A fizetett járadék 2008-ban 10,4 milliárd, 2009-ben 11,8 milliárd forint volt. Az egy főre jutó havi járadék közel 40 ezer forint, az egy hektár területre jutó évi járadék 150 ezer forint. Könnyű belátni, hogy ez erősen túlméretezett. A 2011-2012 évi költségvetési javaslat szerint a nemzeti földalap költségvetési előirányzatai a következők (10. táblázat).

A magyar mezőgazdaság állami támogatásrendszerre gyökeres átalakításra szorul egy korszerű gazdálko-

dási struktúra kiépítése érdekében. Ehhez az anyagi forrás részben ma is adott, továbbá az állami földterület tulajdonosi szemléletű hasznosításával megteremthető.

10. táblázat

A Nemzeti Földalap bevétele és kiadása (millió Ft)

Megnevezés(1)	2011	2012
Bevétel(2):		
- Értékesítés(5)	3 350	2 050
- Haszonbérlet(6)	5 500	10 550
- Egyéb bevétel(7)	-	750
Összesen(8)	8 850	13 350
Kiadás(3):		
- Termőföldvásárlás(9)	1 000	500
- Életjáradék(10)	10 920	11 500
- Vagyongazdálkodás(11)	280	1 475
- Ingatlanfelmérés, jogi kiad.(12)	1 500	3 000
- Tartalék(13)	800	800
Összesen(8)	14 500	17 275
Egyenleg(4)	- 5 650	- 3 925

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 10: Income and expenditure of the National Land Fund (million HUF)

Items(1), Income(2), Expenditure(3), Balance(4), Sales(5), Lease(6), Other income(7), Total(8), Purchase of land(9), Life annuity(10), Wealth management(11), Real estate assessment, legal expenditures(12), Reserve(13), Source: own edition by KSH data

A megyei mezőgazdaság teljesítménye sokkal eredményesebb, mint az országos átlag (Baranyi, 2008). Ezt a korábbi adatszerű jellemzők mellett igazolja a KSH 2009-ben közreadott elemzése a mezőgazdasági termékkibocsátás és jövedelem régiókénti alakulásáról (Statisztikai Tükör, 2009).

Az Észak-alföldi régióból származik az ország növényi termékeinek 19,4%-a, az állati termékek és élőállatok 23,5%-a, a termelési tényezők jövedelmének 25,8%-a, a nettó vállalkozási jövedelem 29,8%-a.

Az agrárfejlesztési feladatok közé tartozik a helyi piacteremtés elősegítése, pl. a helyi közélettel, az élelmiszerkereskedelem igényeinek helyi áruval való kielégítése, az ehhez szükséges tudatformálás, a közép- és felsőfokú szakemberképzés, és a fejlesztési erőforrások célirányosabb igénybevétele.

IRODALOM

2001. évi CXVI. törvény a Nemzeti Földalapról (2001)
 Baranyi B.–Nagy J. (2006): Cselőtei László: A mezőgazdaság vonzásában. Debreceni Szemle. 14. 4: 574–577.
 Baranyi B. (szerk.) (2008): Észak-Alföld. MTA Regionális Kutatások Központja. Dialóg Campus Kiadó. Pécs – Budapest. 516.
 Baranyi B. (2013): A földreform és társadalmi hatásai: Az 1945. évi földreform. [In: Feitl I. et al. (szerk.) Rendszerváltások kortársai és kutatója.] Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születésnapjára. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 231–238.
 Buday-Sántha A. (2009a): A magyar agrár- és vidékfejlesztés ellentmondásai. Magyar Tudomány. 169. 8: 937–945.
 Buday-Sántha A. (2009b): Új agrárstratégia alapjai. Gazdálkodás. 53. 2: 121–127.

Buday-Sántha A. (2011): Agrár- és vidékpolitika: Tanulások nélkül. SALDO. Budapest. 377.
 Buday-Sántha A. (2012): A magyar agrár- és vidékfejlesztés ellentmondásai, különös tekintettel a környezeti aspektusokra. [In: Baranyi B.–Fodor I. (szerk.) Környezetipar, újraparositás és regionalitás Magyarországon.] MTA KRTK Regionális Kutatások Központja. Pécs – Debrecen. 79–90.
 Enyedi Gy. (1969): Kulcsár Viktor: Az ország különböző területeinek mezőgazdasági fejlettségi szintje. Földrajzi Értesítő. 18. 2: 280.
 Enyedi Gy.–Bernát T. (1977): A magyar mezőgazdaság területi problémái: Termelési körzetek és a területi fejlesztés. Akadémiai Kiadó. Budapest. 205.

- Horváth Gy. (2006a): Növekedési pontok és a régiók. [In: Csordás I. (szerk.) A magyar gazdaság fenntartható növekedése.] MKT. Miskolc. 367–376.
- Horváth Gy. (szerk.) (2006b): Régiók és települések versenyképessége. MTA Regionális Kutatások Központja. Pécs. 481.
- Horváth Gy. (2012): Szempontok a kelet-közép-európai területfejlesztés megújításához az uniós változások tükrében. [In: Bottlik Zs. et al. (szerk.) Társadalomföldrajz – Területfejlesztés – Regionális tudományág.] ELTE TTK Földtudományi Doktori Iskola. Budapest. 85–100.
- Központi Statisztikai Hivatal (1990–2013): Hajdú-Bihar megye statisztikai évkönyve. KSH Debreceni Igazgatósága. Debrecen.
- Központi Statisztikai Hivatal (1990–2013): Mezőgazdasági statisztikai évkönyv. KSH. Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal (1990–2013): Területi statisztikai évkönyv. KSH. Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal (2005): Helyzetkép a régió városairól: Észak-Alföld. KSH Debreceni Igazgatósága. Debrecen. 108.
- Központi Statisztikai Hivatal (2006): A régió gazdasága és versenyképessége: Észak-Alföld. KSH Debreceni Igazgatósága. Debrecen. 67.
- Lengyel I. (2013): A területi különbségek hazai alakulásának kulcsmomentumai. Közép-Európai Közlemények. 1–2: 227–237.
- Lengyel I.–Rechnitzer J. (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó. Budapest – Pécs. 392.
- Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek. ELTE. Eötvös Kiadó. Budapest. 284.
- Statisztikai Tükör (2009): Központi Statisztikai Hivatal kiadványa. 2009. 156.